

ІНГА, ТА, ЩО ХУДОЖНИЦЯ

Іра Шостак

Присвячую цей есей, «Інга, та, що художниця», пам'яті нашого спільного друга Саші Кравчука, і уявляю, як він усміхається мені у відповідь

Ми сидимо на похороні мого друга. Це все така нісенітниця: він просто заснув. Реальності накладаються одна на одну: ось він, прекрасний день, повний сонця, Турбів повен людей, ми сидимо на вулиці біля старого готелю і сміємося. Один із одного, зі смерті, зі спільних спогадів і з того, що в кожного з нас із Сашею було ще стільки планів, але не встигли. Бо, як він нам казав, «скільки того життя!».

Навпроти мене сидять наші спільні друзі і подруги. Одна з них — Інга. Вишукана і проста. У красивій чорній сукні. Чорних окулярах. З кучерявим волоссям. Дуже особливим профілем і поглядом. Вона повна життя і водночас дуже стримана. Я роздивляюся їй вперше. І дуже уважно, бо бачу вперше за всі ці роки, у які ми могли зустрітись. Вперше після того, як кілька днів тому все, що я спромоглася написати їй у першому в житті повідомленні між нами, 22 липня 2023 року: «Інго, Саша дуже цінував тебе».

Як так?..

С п і в е ц ь м і с т а

Сьогодні, у цей сонячний день, Інга привезла Сашиній мамі картину. Яка подобалася Саші. Вони обіймаються.

Що було на ній? Здається, це було досить велике полотно, а на ньому щось. У моїй пам'яті — майже нічого, якщо чесно, не зачепилося. Лише кольори, можливо. Велика блакитна пляма, ще, здається, щось сіре. Ще пригадую густий звук шарудіння пакета поміж трохи п'яних голосів навколо, які почергово підходили до Сашині мами подякувати. І попрощатися, звісно.

Пізніше я спитаю у Інги, що це була за картина, і дізнаюся, що насправді там був намальований білий автобус у дворі якогось «спальника». Картина з періоду, коли Інга працювала з урбаністичною естетикою, була «співцем міста» на початку 2000-х, «до того, як туди прийшли натовпи». Але з Сашею ми ніколи про це не говорили, тому зараз я не відчуваю це зображення як щось важливе. Лише уявляю, куди він міг би повісити цю картину у своїй квартирі, в яку ми домовлялися разом обирати штори.

Ми сидимо на сонці після поминального обіду. Загалом відчуття за рівнем гнітючості і за драматургією таке, що все, що вже мало статися — сталося. А могло б і не ставатися, якщо чесно. Знаєте, це могло би стати слоганом мого життя, бо зараз я розумію, що це відчуття переслідує мене уже кілька років у різних ситуаціях і обставинах, на які я абсолютно не могла і не можу вплинути.

— То що? Йдемо купатися? Як думаєте, скільки часу тут до водойми? Саша точно хотів би, щоб ми не тільки плакали, але й любили життя на його похороні, — хтось раптово розрізає цей гливкий і сонячно-гарячий простір, у якому ми вже «поплили» і

майже забули Сашині настанови. І заохочує всіх прогулятися до кар'єру. А йдуть лише кілька. Як у «справжньому» житті.

Про Інгу колись мені розповів теж Саша.

Більшість речей, що я чула про неї були водночас дуже простими й про важливе: приїхала Інга, йду гуляти; вибач, ти ж розумієш, сьогодні не зможу прийти на тренування / побачитись / щось ще, що в іншому випадку він ніколи не пропустив би. І хоча Саша з Інгою були знайомі близько 18 років, а ми понад 10, ми так ніколи і не мали нагоди зустрітися до цього сумного липня.

Так, Інга невловимо навчалася і працювала між Україною й іншими країнами. Особливо відколи у 2021-му стала стипендіаткою програми Gaude Polonia, а згодом почала навчатися у Гданській Академії мистецтв.

М о з а ї к а

Якось Саша дуже хвалився мені, що був волонтером на відновленні мозаїк, скидав щасливі втомлені фотки, радів можливості побути з друзями в спільній справі і радості.

Пізніше я дізнаюся, що йшлося про реставрацію мозаїк Ади Рибачук і Володимира Мельниченка на київському центральному автовокзалі, яка тривала близько пів року.

Аж зараз усе зліпилося у цілісність. Звісно, реставрація була також пов'язаною з Інгою. Вона була представницею Володимира Мельниченка і кураторкою цього процесу. Завдяки якому вона навчилася працювати з монументальним мистецтвом і почала активно працювати у своїй художній практиці також і з мозаїкою, інсталяцією в урбаністичному пейзажі.

Часом створювати «прекрасне» — це монотонно і втомлено відмивати смальту від бруду, бетону, бруду, але в спільній солідарності це робити неабияк вартісно.

П о д в і й н а е к с п о з и ц і я

«Дивись. Хочу на 18 піти на виставку подруги. На Подолі. А потім буду вільний. Точно хочу тебе сьогодні обійняти» — пише мені якось у жовтні 2022-го Саша про проєкт «Щоденники. Інга Леві, Юрій Пікуль, Олег Тістол».

Він був саме тією людиною, яка могла нас усіх зібрати. Таких різних: трошки ліві, трошки праві, трошки інженери, трошки митці, трошки КПІ-шники, трошки могилянці, трошки нейротипові і ні. Ініціювати зустрічі. Або навіть мандрівки. Знайти посеред всього цього хаосу час на три тижні біля моря влітку. Помітити і запропонувати важливу тему для тексту, про яку тобі точно є що сказати. Ділити з нами свої і наші любовні пригоди і переживання. Завжди раптово знайти найпотрібніші слова і оприятити їх. Бути тим самим згустком близькості, який не ділиться між людьми, а множить. Інга теж згадувала про схоже. Казала, що в той вечір відкриття виставки, на жаль, не була в Києві, інакше ми би зустрілися на кілька років раніше, і разом попліткували утрьох про її нерозділене кохання.

Тоді ввечері я забіжу забрати Сашу з виставки в Dumchuk gallery, де вперше побачу частину з серії «Подвійна експозиція», над якою Інга продовжує працювати з початку повномасштабного вторгнення.

Тут я побачу фрагменти цієї реальності вперше. Задовго, як зможу помітити і розрізнити це накладення реальностей сама. У цій серії Інга ритмічно, щоденно працює з пам'яттю про цю війну. І, як у щоденнику, від початку повномасштабного вторгнення, подорожуючи, створює роботи, у яких накладає сцену з мирного життя, яку проживає у цей день, та щось з воєнних подій із новинних стрічок.

Вдруге після смерті Саші, зовсім нещодавно, у квітні 2024 ми зустрілися з Інгою в Сараєво, куди нас обох запросили працювати у проєкт — капсулу часу «Report from the future».

Тут вперше я зможу спостерігати, яка Інга у своїй творчості. Цілісно зосереджена, цупка, відкрита і співчутлива. Цілісна, міцна, зосереджена. Мені здається, у тій же чорній сукні і окулярах. Які для мене і про життя, і про смерть тепер водночас.

Дивлюся на Інгу. Знову і знову. Іноді не можу відірвати погляду. І подиву. Думаю, чи не виглядає це дивно, стараюся не зустрічатися, аж занадто часто, поглядом. Дивлюся на неї як на людину з відбитком знайомої мені, і втраченої назавжди, близькості.

Раптом помічаю щось між стурбованістю і злістю. Можливо, вона безсило дратується, що хоче і не може, тут, у Сараєво, відступити від свого медіуму «подвійної експозиції». Злиться, але не може припинити бачити і фіксувати ці нестерпні фрагменти цієї (між)реальності.

На сьогодні робіт з подвійною експозицією понад 800, як і днів війни. Це нестерпно довго і мені хочеться блювати від усвідомлення, наскільки це довго. І від усвідомлення кількості втрачених життів за цей час. І мені здається невимовно голосним і промовистим цей жест нескінченного монотонного створення і відбір цих болючих кадрів Інгою. Це її вміння зачепитися за щось невидиме і вихопити з цього гучного болючого насиченого простору хоча б один кадр. Щоб не забути. Щоб ми разом не забули.

Ж и т т я н а м е ж і

Поки ми у Сараєво, Україна водночас нестерпно близька і невимовно далеко. Ми між, чи то, можливо, я — між.

Я думаю про те, чи не потрібно було давно-предавно поїхати з Києва. Скільки і на скільки у мене, і в кожного з нас, лишається сил на те, щоб залишатися, боротися, опиратися і зміцювати в собі конструкт громадянки, яка не сумнівається і бореться до останнього.

Для мене ця межа вибору дуже тонка і дуже відчутна. І в Сараєво, мені страшно сказати, але я чітко відчувала, що я на цій межі. А значить так далеко від того, у що я думала, так сильно вірю. Хто я в цей момент, коли стою на цій межі — егоїстка? Зрадниця? Втомлений гвинтик країни? Жінка, яка любить і відчуває своє тіло в безпеці вперше за останні кілька місяців. Чи уже, виходить, років?

На одній з тусовок, коли навколо танцюють і радіють люди, і ти найменше цього очікуєш, разом із димом з самокруток, у волосся проникає невидима і глибка туга, а ще біль, який раптово проривається вголос рішучістю і безсиллям:

— Я багато думаю про те, кому треба все це мистецтво, проєкти, резиденції, коли там помирають люди? Але що я вмію? Я не можу ні воювати, ні лікувати. Чим можу бути корисна в армії? Я багато про це думаю зараз.

Думаю, це «на межі» якесь зовсім інше, ніж моє. Обидва вибори видаються мені вартими вибору або щонайменше поваги. Боротися чи творити? Стати частиною фізичного спротиву чи осмислювати і фіксувати цю страшну реальність? Звідки я знаю, як правильно. І мені здається, що задокументувати 800 нестерпно болючих днів це велика частина роботи для нашого спротиву, чим би не завершилася ця війна. Я слухаю роздуми, переплетені з димом, і правда не розумію, як вона може не відчувати, що цього так достатньо. Кожен з моїх виборів, між якими застрягла я, натомість видається мені не достатнім в жодному ракурсі.

З сесід з іншою художницею в Сараєво.

З розмови з ою художницею з Києва у Сараєво:

Мене цікавили написи на стінах у Сараєво. Але тут таких майже нема

Я думаю зробити на стінах такі смішки з текстом з наших розмов тут.

Валерія:

Ви як? Не втомилися від цих розмов про війну?

Я в них як риба у воді

"Рибко, як тобі вода? — Яка вода?"

А якщо ви в голубого, вам весь час прямо по цій вулиці.

Якій вулиці?
:)

Все більше думаю про те, що потрібно мобілізуватись...

Я про це теж думаю! Боже, і так це питається мушкет

Я думала, може через пару років...

Ава роки тому було "Горизонт плакуваниця-15 хвилин..."

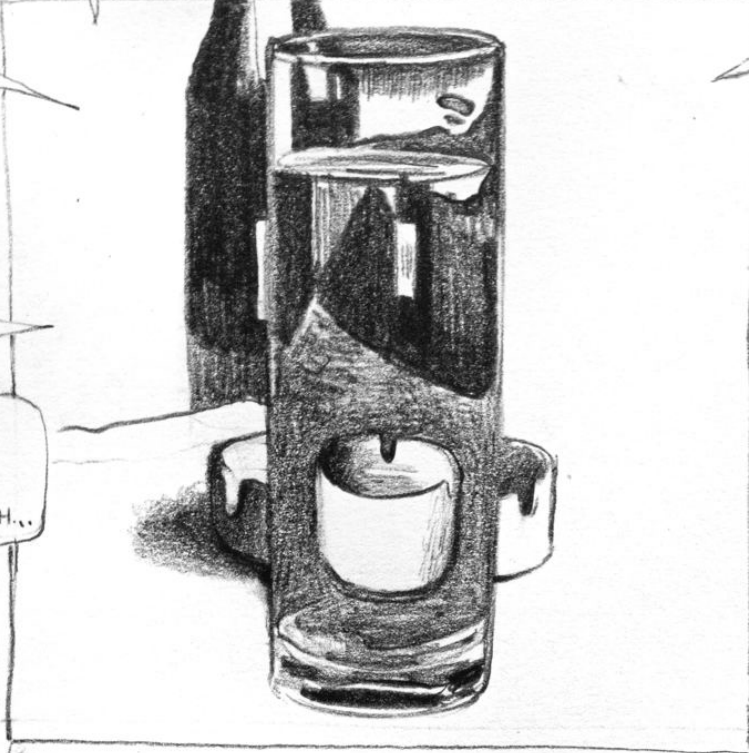
Вчора налі друг написав мені: "Ти напевне забула, що йде війна. Які фотографії, хай мобілізуються і прикосяться користь армії. Не до цього." Після того думаю: я підписала договір на півроку по культурі і маю диплом і дві резиденції, і не знаю, чим я могла б бути користь в армії, я слабка...

10 квітня 2024
Дети 777

і А

Один з днів на резиденції WARM foundation у Сараєво, Боснія і Герцоговина.

В той час як ми споглядаємо наслідки війни 30-річної давності, досі видимі, росія знищує Харківщину, Херсонщину, Одесу та енергоінфраструктуру України.

День 777. 10 квітня 2024

Один із днів на резиденції від WARM Foundation, Reporting From the Future, в Сараєво. В той час як ми споглядаємо досі видимі наслідки війни, що завершилась 30 років тому, росія знищує Харківщину, Херсонщину, Одесу та інші міста й енергоінфраструктуру України.

З розмов резидентів Reporting From the Future:

Розмови двох художниць з Києва:

- Все більше думаю про те, що потрібно мобілізуватись...
- Я про це теж думаю! Боже, і так це питання мучить.
- Я думала, може через пару років...
- Два роки тому було «горизонт планування 15 хвилин»...
- Вчора наш друг написав мені: Ти напевно забула, що йде війна. Які фотографії, хай мобілізується і приносить користь армії. Не до цього.” Після того думаю: я підписала договір на півроку по культурі і маю диплом і дві резиденції, і не знаю, чим я можу дійсно бути корисною в армії, слабка...

З бесіди з іншою художницею:

- Мене цікавили написи на стінах у Сараєво, але я таких тут майже не знайшла. Тому думаю робити сама на стінах такі бульбашки з текстом з наших розмов тут.

Валерія:

- Ви як, не втомились від цих розмов про війну?
- Я в них як риба у воді.
- «Рибко, рибко, як тобі вода?» — «Яка вода?»

Першу «подвійну» роботу Інга намалювала досить інстинктивно, без задуму серії, 26 лютого 2024, в часі роботи з художнім спадком Параски Плитки-Горицвіт. Це було нашарування гір і прильоту по багатоповерхівці в Києві. Анка Лазар (польська кураторка) в одній з особистих розмов підштовхнула Інгу до думки, що, можливо, саме досвід Параски, яка понад десять років провела в радянських таборах, але весь час продовжувала займатися доступною їй в цей час творчістю, вплинула на рішення Інги залишитися в умовах війни саме художницею. Але це було на початку цього кривавого етапу. Зараз ми всі напевне в іншій межовій точці. І ця межа, непідвладна нам, змістилася надто відчутно і продовжує рухатися між виборами, які в той чи інший момент здаються більш правильними. І ми, не маючи вибору, розхитуючися то в один бік, то в інший — до нудоти — маємо сумніватися, але зрештою, часто в останній момент, робити свій вибір.

І мені страшенно сумно від цієї колективної тривалої панічної атаки. І безсилля.

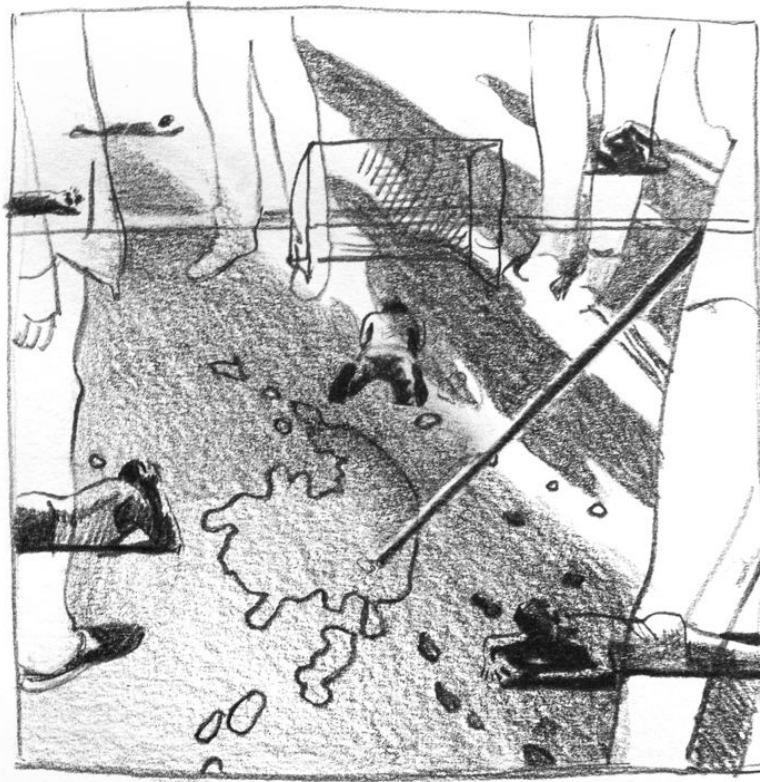
— Чуєш, я вже хотіла повертатися. Ось завершую диплом. І мала в червні вже бути в Україні, але запросили на дві резиденції в Польщі. То вже після того приїду надовго.

Я мовчу. Мені немає чого сказати у відповідь. Мені соромно і страшно. І якщо чесно, мабуть, більше страшно, ніж соромно. І тому я подумки не обираю між «мобілізуватися» і продовжити «звичайне» життя. Я подумки значно далі — між тим, щоб бути українкою в Києві і українкою в [підставити будь-яке місто світу якомога далі звідси і в бажано не ядерній країні]. Між тим, щоб заглибитися ще дужче і зішкрябувати по поверхні спогади, цінності, свою цілісність. Закарбовувати її у вигляді нотаток, інтерв'ю з тими, хто щось пам'ятає, аудіозаписів, фільмів про все, що можу зібрати про свою родину і про себе в Україні. І тим, щоб дистанціюватися подумки, дозволити собі забути, хоч на деякий час. Втекти. І почати будувати все з початку. Спершу — намагаючись задавити все, що відчуваю. Згодом — намагаючись виправдатися. А потім, мабуть, згадати і пояснити собі, що справді відбувалося з нами, зі мною. Чи хоча б щось з цього.

І... І. Інга. Ііііінга. Промовляю довго. Кручу в голові і на язичі це химерне (для мене) ім'я. Здається, що це, можливо, якийсь птах. Пізніше розумію, що «інга» це не «іволга». Але це не так і суттєво. У цей момент мені здається, що Леві це майже «летить» і я посміхаюся сама до себе і промовляю ще раз — чітко і стрімко — Інга Леві. Звучить артистично. Ну, звісно, а як воно ще може звучати.

У один із вечорів у Сараєво, у квітні 2024, де ми з Інгою, і разом з іншими українськими художниками та авторами, усі разом осмислювали (не)схожість наших воєн, за нашим «столом для дітей» (Стіл, що окремо від батьків? Стіл, де багато близькості? Стіл, де діляться смішними нікому більше не зрозумілими секретами та планами?), Інга розкаже, що її назвали Інгою майже випадково. Бо спочатку думали назвати на честь її бабці — Рахіль. Але чи можете ви уявити собі дитинство дівчинки з ім'ям Рахіль в антисемітському радянському союзі? Тому йшовши ледь не по алфавіту в книжці з ідеями імен, батьки натрапляють і обирають Інгу.

Я чую це і сумно тремчу: бо маю таку ж, але виходить, що зовсім протилежну історію з іменем. Мене назвали Ірою теж на честь бабусі. І коли я народилася, тато теж перебирав по алфавіту імена. Він обрав і написав цілий список на маленькому аркуші паперу, який разом з першою вітальною листівкою нам, передав мамі, як пропозицію, у пологовий будинок. Мама розповідала, що там було понад 20 імен, але в центрі аркуша було ім'я Ірина. І вона обрала саме його, знаючи, що це ім'я татової мами і що він так непрямо вказав на це. У цьому для мене стільки тепла, близькості, компромісу, вдячності, щемкості, любові, зрештою. І мені прикро усвідомлювати, що існують контексти, у яких з якихось абсолютно страшно надбудованих причин, для багатьох родин, замість збереження своїх імен та ідентичностей доводилося обирати зовсім чужі.

7 квітня 2024

День 774

/h

САРАЄВСКА ТРОЯНДА. Тут розірвався снаряд і вбив людей. 30 років тому. Тепер сюди водять екскурсії і топчуться туристи. САРАЄВО, БОСНІЯ / Футболісти лягли на поле під час російського подвійного удару по Харкову.

День 774. 7 квітня 2024 Сараєвська троянда. 30 років тому тут розірвався снаряд та вбив людей. Тепер сюди водять екскурсії і топчуться туристи. Сараєво, Боснія і Герцеговина / Футболісти лягли на поле під час російського подвійного ракетного удару по Харкову.

У Сараєво впевнені «усе це завершиться і ніколи не повториться знову». Такі війни не можуть повторитися, бо люди розуміють, яка їх ціна. Усе це завершиться і ви будете будувати свої життя далі.

Я, мов найзапекліший нацист, божевільно сміюся подумки у відповідь. Сміюся трохи моторошно — і миттєво опиняюся на своїй межі, де я паралізована страхом про те, що «ніколи знову» не працює у нашій війні раз за разом, багато сторіч поспіль. У Сараєво, окрім традиційних «подвійних експозицій» Інга все ж створить щось абсолютно нове — відеороботу про «сараєвські троянди». Ці «троянди» — це такі меморіальні знаки, місця пам'яті, що створювали там, де загинули від снарядів люди під час сараєвської облоги.

У цій роботі Інга дає можливість нам спостерігати за тим, як на ці «троянди» — тобто залиті червоною фарбою вирви в асфальті — туристи, один за одним, залюбки ллють воду. Кожен з них хоче «оживити» фарбу. Щоб вона була більш схожа на справжню кров.

Питання, яке після презентації роботи продовжує лунати рефреном у моїй голові ще багато днів після нашого повернення з Сараєво: «Чому люди хочуть повторити цю дію знову і знову, чому вони хочуть побачити щось настільки схоже на кров знову і знову?»

А я знову мовчу. Мовчу і не знаю. Страх, що і в нас усе повторюватиметься знову і знову, паралізує мене і залишає на межі між тим, що так сильно мене тримає в Україні і умовною безпекою в іншому місці. І в цьому паралічі страху за життя і любові до всього, чим я є, я мовчу і залишаюсь подумки між цими реальностями, чи точніше на межі між ними.

25.05.2024